

РОЗДІЛ II. ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

УДК 37:78.071.2(477.54/.62)(092) “1895/1965”

Р. І. Мукменєва

Сумське вище училище мистецтв і
культури ім. Д. С. Бортнянського

ПЕДАГОГІЧНО-МИСТЕЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ Д. В. АНДРУСЕНКА НА СЛОБОЖАНЩИНІ (1895-1965) (СПОГАДИ СВІДКІВ)

У статті з'ясовано особливості педагогічно-мистецької діяльності Д. В. Андрусенка на Слобожанщині на основі спогадів свідків. Автором подано життєвий шлях митця. Представлено спогади учасників капели А. Абрамова, П. Семенюти, В. Ломейко, Н. Полежай, Р. Мельникової, В. Криштоп. Доведено, що відомий музикант займався не лише мистецькою діяльністю, а й брав активну участь у педагогічній діяльності.

Ключові слова: Д. В. Андрусенко, педагогічно-мистецька діяльність, Слобожанщина.

Постановка проблеми. Безсумнівним і наочним фактом є твердження щодо мистецької обдарованості української нації. Цю думку підтверджують як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Велика кількість публіцистичної та науково-популярної літератури дає можливість збагатити, розширити знання в мистецько-культурній галузі. Але необхідно зазначити, що більшість досліджень торкається достатньо відомих постатей і можна стверджувати, що є митці, які залишилися поза увагою науковців. Одним із них є Д. В. Андрусенко – талановитий хормейстер, музикант, педагог і Людина з великої літери. У цьому полягає й новизна дослідження.

Аналіз актуальних досліджень. На сучасному етапі розвитку мистецької освіти все частіше звертається увага на славетні постаті митців. До їх когорти віднесено й Д. В. Андрусенка. Слід зауважити, що науковці здебільшого досліджували життя та творчість музиканта. Відтак, постать Д. В. Андрусенка стала предметом досліджень Б. Жеплинського, А. Кудрицького, М. Петренко, К. Черемського. Педагогічна діяльність бандуриста залишилася поза увагою дослідників. Необхідно підкреслити, що ґрунтовних наукових досліджень щодо педагогічно-мистецької діяльності Д. В. Андрусенка не було.

Мета статті – з'ясувати особливості педагогічно-мистецької діяльності Д. В. Андрусенка на Слобожанщині на основі спогадів свідків.

Виклад основного матеріалу. Дмитро Васильович Андрусенко народився 4 жовтня 1895 року в с.Решетилівка Полтавської області.

Маючи гарний голос у 8-річному віці Д. В. Андрусенко потрапив до місцевого хору. Уже тут він демонстрував неабиякі музичні здібності, опановував музичну грамоту. З розповідей дочки Д. В. Андрусенка (Нелі Дмитрівні Полежай) відомо, що в цьому самому хорі разом із її батьком співав всесвітньо відомий тенор Іван Козловський. Маючи велике бажання йти далі музичним шляхом, Д. В. Андрусенко вступив до Вищих диригентських курсів у м. Полтава і в 1921 році закінчив їх.

Так, наголосимо, що з цього періоду почалася його музична гастрольна діяльність. З успіхом Д. В. Андрусенко виступав із сольними програмами, виконував українські народні пісні під супровід бандури.

На підставі наукових розвідок зауважимо, що Д. В. Андрусенко – людина виняткової обдарованості. Він мав абсолютний слух, володів грою на мандолині, скрипці, бандурі, сопілці, а також виготовляв власноруч бандури, сопілки, цимбали.

У 20-х роках ХХ ст. Д. В. Андрусенко плідно працював у селі Решетилівка Полтавської області, здійснював концертно-педагогічну діяльність. З 1928 року він працював на Криворіжжі. Мав тут учнів, прихильників свого таланту, які вважали його неперевершеним віртуозом гри на бандурі, цимбалах, сопілці, також організував капелу бандуристів, виступи якої проходили натхненно, на високому рівні.

У 1933 році Д. В. Андрусенко приїхав до села Вільшана Недригайлівського району. Отримав місце викладача музики та співу в середній школі, і одразу почав набирати дітей до своїх майбутніх колективів. Організував при школі хор, капелу бандуристів, створив акомпануючу групу у складі: гітари, балалайки, мандоліни, цимбали. Почалася плідна творча праця.

За згадками учасників колективу відомо, що репетиції проходили прямо в будинку, де мешкала сім'я керівника. До участі в капелі бандуристів Д. В. Андрусенко долучав і своїх дочок – Валю й Нелю. Атмосфера на репетиціях була тепла, дружня, що сприяло появі натхненного стану в усіх учасників колективу.

Репертуар капели бандуристів складався з українських народних, історичних пісень, а також пісень, які відображали тогочасне життя (30 роки ХХ ст.).

Колективи Д. В. Андрусенка користувалися надзвичайною популярністю. Концерти відбувалися як у селі Вільшана, так і в інших селах Недригайлівського району, у містах: Суми, Чернігів, Київ.

Про концертну діяльність згадує учасниця ансамблю бандуристів Парасковія Михайлівна Семенюта. Вона пам'ятає виступи в м. Ромни, де виконували українські народні пісні «Ой, геля, геля», «Чи я в лузі не калина була», де також виступав сольо з гумористичними піснями сам керівник – Д. В. Андрусенко. Згадує поїздку на обласну олімпіаду до м. Чернігова. Потім капела бандуристів брала участь у III республіканській олімпіаді художньої самодіяльності школярів 1939 р. в м. Києві, де стали

призерами й отримали цінні подарунки: патефони, українські костюми. У репертуарі була Шевченківська програма: «Заповіт», «Думи мої, думи...», «Реве та стогне Дніпр широкий», «По діброві виє», «Садок вишневий коло хати», «Така її доля», «Гуде вітер вельми в полі».

У капелі бандуристів Д. В. Андрусенко виховав гарних солістів: Ломейко Віра, Несмачна Галина, Сердюк Раїса, вони мали яскраві гучні голоси.

За споминами ще одного мешканця с. Вільшана – Ломейка Володимира Йосиповича (брат учасниці капели бандуристів Ломейко Віри) дізнаємося, що влітку 1941 року капела збиралася їхати до Москви, навіть білети придбали, та почалася війна. Також В. Ломейко згадує, що всім селом Дмитра Васильовича Андрусенка проводжали на війну.

Усі, хто залишив пам'ять про Д. В. Андрусенка, а це в більшості своїй його вихованці, кажуть про нього, як про скромну, виховану людину, справжнього інтелігента, неперевершеного професіонала в галузі музичного мистецтва.

Після війни в 1945 році обласне керівництво запропонувало Д. В. Андрусенку місце роботи в с. Шалигине Глухівського району.

Тут він знову продовжував свою справу викладача музики й робив набір дітей до капели бандуристів.

Залишилися спогади учасниці капели Раїси Олексіївни Мельникової, які вона записала 06.04.2003 року. З її розповідей стає відомим, що Д. В. Андрусенко приїхав зі своїми інструментами (біля 40 бандур і 10 цимбал). Набраний колектив бандуристів почав працювати. Репетиції проводилися двічі на тиждень, якщо готувалися до виступу, займалися щодня. Під час літніх канікул також працювали щоденно. Із цих слів можна зрозуміти, що всі учасники капели бандуристів ходили на репетиції з великим бажанням, ніхто їх не примушував. Це є додатковим підтвердженням того, що працював із дітьми педагог «від Бога», і це, безсумнівно, не є перебільшенням.

Про це говорять перемоги капели Д. В. Андрусенка на районних, обласних, республіканських оглядах художньої самодіяльності.

Учасниця колективу Раїса Мельникова згадує про неодноразові виступи в районному Будинку культури, парткомі, де їх виступи сприймалися публікою піднесено й гаряче. Гарні враження залишились у неї після концерту в м. Путивлі, та після участі в республіканській олімпіаді в м. Києві. Кореспондент газети «Пионерская правда» сфотографував капелу бандуристів після її вдалого виступу.

Запам'ятався також Мельниковій Раїсі виступ у місцевому парткомі під час проведення зборів. Учасників колективу було біля 50 чоловік, і кожен отримав подарунок (гарні речі), зважаючи на те, що в ті складні часи це було суттєвою підтримкою. У капелі бандуристів, окрім дівчат, брали участь також хлопці. Інструментальний склад колективу складався з

бандур, цимбал, сопілок. Скрізь від керівництва Д. В. Андрусенко отримував схвальні відгуки за своє ставлення до улюбленої справи.

І в кінці 1947 року знову за пропозицією обласного керівництва Д. В. Андрусенко переїхав до м. Суми й розгорнув активну творчу діяльність.

У школі № 20 (тоді жіночій) Д. В. Андрусенко організував жіночу капелу бандуристок і акомпануючу інструментальну групу, до складу якої входили: 4 гітари, домра й мандоліна. Ця інструментальна група, окрім акомпануючої функції, виступала як самостійний інструментальний ансамбль.

Усі колективи Д. В. Андрусенка вели плідне творче життя. Їх постійно запрошували на різні заходи (виступи під час виборів, звіти художньої самодіяльності, різні концерти до урочистих дат.) За згадками одного з учасників хору хлопчиків А. Абрамова, на той час (1950–1951р) жіноча капела бандуристок була в гарній творчій формі, і тому керівникові запропонували влітку взяти участь у республіканській олімпіаді в м. Києві. Далі А. Абрамов згадує про першу зустріч з Д. В. Андрусенком у семирічній чоловічій школі № 7, де він організовував хор хлопчиків, у якому співав А. Абрамов у перших альтях. Склад хору: I, II альти, сопрано. Три роки (1949–1952) А. Абрамов відвідував хор хлопчиків. Репетиції хору проходили два рази на тиждень. Д. В. Андрусенко грав на мандоліні, з її допомогою розучував вокальні партії. А. Абрамов також допомагав у інструментальному супроводі хору, граючи на гітарі. Творча діяльність хору відбувалась у стінах школи, різних концертних майданчиках м. Суми. У репертуарі хору були українські, російські, білоруські народні пісні, кластичні твори – «Колискова Моцарта», хор дівчат «Ах, подруженьки, как грустно» з опери Верстовського «Аскольдова могила». Хор мав успіх на оглядах художньої самодіяльності, його виступи транслювали на Сумському радіо. У школі № 7 Д. В. Андрусенко створив ансамбль сопілкарів. Сопілки, як і бандури, виготовляв сам у майстерні при школі № 20.

У 1949–1950 роках з'явився новий потужний колектив – капела бандуристів Палацу піонерів. До складу капели ввійшли: жіноча капела бандуристок школи № 20, хор хлопчиків школи № 7, ансамбль сопілкарів. Почалася кропітка праця, хлопці почали засвоювати гру на бандурі. Їм потрібно було досягнути виконавського рівня дівчат бандуристок.

Перший твір, який виконала капела, був твір Т. Г. Шевченка «Думи мої, думи». Поступово репертуар поповнився новими піснями: обробки М. Лисенка, В. Косенка, Я. Степового, а також пісні в обробці Д. В. Андрусенка.

Демонструючи високу виконавську майстерність, капела мала також і дивовижний барвистий вигляд (дівчата в яскравих вінках, власноруч вишитих вишиванках, хлопці в солом'яних брилях, шароварах). Виступи капели залишали незабутнє враження.

У 1954 році Д. В. Андрусенко організував у м. Суми мішаний 4-х голосий хор старших класів. Подібні хори рідкісне явище. Дмитро

Андрусенко в черговий раз, виносячи на суд слухача своє «дітище», – мішаний хор, показав надзвичайний професіоналізм.

У цей період партком, профспілковий комітет заводу ім. Фрунзе, керівництво Палацу заводу запропонували Д. В. Андрусенкові організувати дорослу чоловічу капелу бандуристів. Разом із художнім керівником палацу Ф. Влосовим він їде до Чернігова на фабрику музичних інструментів для придбання бандур.

За спогадами учасника капели А. Абрамова, плідна праця капели дала змогу вже в 1954 році поїхати на урочистий концерт присвячений 300 річчю об'єднання України з Росією. Капела виконувала «Думу про Богдана Хмеля» композитора Леоніда Гайдамаки.

До складу капели входили два баяни, додали жіночі голоси, танцювальну групу.

Активне творче життя капели продовжувалося. Капела виступала в цехах заводу ім. Фрунзе, брала участь в оглядах художньої самодіяльності, таким чином, пропагувала українське народне мистецтво, залучала до колективу молоді нові сили.

Висновки. Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що Д. В. Андрусенко – це унікальна рідкісна особистість, природа його щедро наділила талантами й душевними якостями. Це підтверджує велика кількість свідчень рідних, колег, керівників різного рівня, учнів. Д. Андрусенко насамперед був справжнім інтелігентом. З людиною будь-якого віку (від малечі до дорослого), він міг знайти спільну мову й зацікавити її своєю найдорожчою справою – любов'ю до українського пісенно-інструментального мистецтва. Очевидним є те, що Д. В. Андрусенко належить до тих митців, які народжуються не так часто на землі. Необхідно знати, пам'ятати, згадувати з шаною та повагою таких діячів. Д. В. Андрусенко надзвичайно гармонічно поєднав у собі два галузевих напрями: музичне мистецтво й педагогічну діяльність, бо відомо, що не кожен талановитий музикант може бути педагогом. Д. В. Андрусенко був музикантом і педагогом такого гатунку, про якого згадують лише схвально й з великою повагою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Венжега А. Газета Голос бандури в трагічні 30 / А. Вежега // Панорама Сумщини. – 1992. – 20 лютого. – С. 6.
2. Петренко М. Бандурист Дмитро Андрусенко (до 100-річчя від дня народження) / М. Петренко // Уікенд. – 1995. – № 6.
3. Шевченківський словник Сумщини / упорядник В. Ю. Голубченко. – Суми, 1993. – С. 66.
4. Петренко В. Доля криворізьких кобзарів / В. Петренко // Народна творчість та етнологія. – 2011. – № 6. – С. 82–86.
5. Спогади учасників капели: А. Абрамов, П. Семенюта, В. Ломейко, Н. Полежай, Р. Мельникова, В. Криштоп.

РЕЗІЮМЕ

Мукменева Р. И. Педагогически-художественная деятельность Д. В. Андрусенко на Слобожанщине (1895–1965) (воспоминания свидетелей).

В статье выяснены особенности педагогически-художественной деятельности Д. В. Андрусенко на Слобожанщине на основе воспоминаний свидетелей. Автором описан жизненный путь художника. Представлены воспоминания участников капеллы А. Абрамова, П. Семенюты, В. Ломейко, Н. Полежай, Р. Мельниковой, В. Крыштоп.

Автором отмечено, что фигура Д. В. Андрусенко стала предметом исследований Б. Жеплинского, А. Кудрицкого, М. Петренко, К. Черемского. Педагогическая деятельность бандуриста осталась вне поля зрения исследователей.

На основании научных исследований отмечено, что Д. В. Андрусенко – человек исключительной одаренности. Он имел абсолютный слух, владел игрой на мандолине, скрипке, бандуре, свирели, а также изготавливал собственноручно бандуры, свирели, цимбалы.

Подчеркнуто, что репертуар капеллы бандуристов состоял из украинских народных, исторических песен, а также песен, которые отражали тогдашнюю жизнь. Коллективы Д. В. Андрусенко пользовались чрезвычайной популярностью.

Отмечено, что Д. В. Андрусенко – это уникальная редкая личность, природа его щедро наделила талантами и душевными качествами. Это подтверждает большое количество свидетельств родных, коллег, руководителей разного уровня, учеников. Доказано, что Д. Андрусенко прежде всего был настоящим интеллигентом.

Очевидно, что Д. В. Андрусенко принадлежит к тем художникам, которые рождаются не так часто на земле. Д. В. Андрусенко чрезвычайно гармонично соединил в себе два отраслевых направления: музыкальное искусство и педагогическую деятельность.

Ключевые слова: Д. В. Андрусенко, педагогически-художественная деятельность, Слобожанщина.

SUMMARY

Mukmeneva R. D. V. Andrusenko's pedagogical-artistic activity in Slobozhanshchyna (1895-1965) (witnesses' memories).

The article clarifies the features of D.V. Andrusenko's pedagogical-artistic activity in Slobozhanshchyna on the basis of the witnesses' memoirs. The author describes the life path of the artist. The memoirs of the participants of the chapel A. Abramov, P. Semeniuta, V. Lomeiko, N. Polezhai, R. Melnykova, V. Kryshtop are presented.

The author noted that the figure of D. V. Andrusenko was the subject of research of B. Zheplynskyi, A. Kudrytskyi, M. Petrenko, K. Cheremskyi. The bandurist's pedagogical activity remained outside the field of view of the researchers.

On the basis of scientific studies, it was noted that D. V. Andrusenko was a person of exceptional talent. He had an absolute ear for music, he played mandolin, violin, bandura, pipe and also made his own banduras, pipes, cymbals.

It is emphasized that the repertoire of Bandura chapel consisted of Ukrainian folk songs, historical songs, as well as songs that reflected the life of that time. The collectives of D. V. Andrusenko enjoyed extraordinary popularity.

It is noted that D. V. Andrusenko was a unique rare personality, and he generously gave nature to talents and spiritual qualities. This is confirmed by a large number of certificates of relatives, colleagues, leaders of different levels, students. It was proved that D. V. Andrusenko was primarily a real intelligent.

It is obvious that D. V. Andrusenko belongs to those artists who are not born often on the earth. D. V. Andrusenko has united harmoniously two directions: music art and pedagogical activity.

Key words: *D. V. Andrusenko, pedagogical-artistic activity, Slobozhanshchyna.*